

Горан Н. ЗЕЉИЋ*
Универзитет у Београду
Учитељски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 25. 10. 2017.
Прихваћен: 27. 12. 2017.

ПРЕФИКСОИДИ И СРОДНИ СТРАНИ ФОРМАНТИ У ПРАВОПИСНИМ РЕЧНИЦИМА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

У раду ће бити анализирани префиксоиди и сродни форманти страног порекла (најчешће грчког и латинског) који су уврштени у правописне речнике српског језика почев од Белићевог правописа из 1923. године, преко Матичиних издања од 1960. до данас и Дешићевог правописа 2015. године, до Симићевог нормативног приручника из 2016. године. Циљ рада је да се испита заступљеност речи са префиксоидима и страним формантима у правописним речницима српског језика и установи принцип њихове ортографске стандардизације.

Кључне речи: правопис, правописни речник, префиксоид, сложеница, полусложеница.

1. Увод

1. На основу једне од класификација речника, правописни речници били би сврстани у специјалне речнике. Правописни речник је онај практични део правописног приручника у којем су дате речи „с циљем да се корисници упознају како их ваља писати без претензија на карактеризацију њихове лексичке и граматичке нормативности” (Симић и др. 1993: 157). Први правопис са дводелном структуром која је подразумевала правописна правила и речник био је Белићев правопис српскохрватског језика из 1923. године, који је издањем из 1952¹. добио прави облик, обим и намену. Као посебно дело, правописни речник издвојио је М. Шипка (2010).

2. Имајући у виду одређене помаке у настави правописа који подразумевају увођење правописних приручника у наставу и упутства како их треба

* goran.zeljic@uf.bg.ac.rs

¹ Припремљен 1950, а објављен 1952. године.

користити (Ломпар 2012: 114), наш циљ управо је да проверимо могу ли се на примеру префиксоида и сродних страних форманата у правописним речницима извести одређени закључци у вези са њиховим нормирањем и да ли на основу њихове презентације у тим речницима корисници правописних приручника могу уочити извесне правилности. У раду ће бити анализирани префиксоиди и форманти страног порекла (најчешће грчког и латинског) који су увршћени у правописне речнике српског језика почев од Белићевог правописа из 1923. године, преко Матичиних издања почев од 1960. године и Дешићевог правописа 2015. године, до Симићевог нормативног приручника из 2016. године.

3. У нормативним приручницима писање префиксоида и страних форманата део је теме посвећене састављеном и растављеном писању речи. Управо ова тема једна је од најтежих правописних тема, а дилеме у вези с њом (и не само њом) најчешће се решавају пре свега коришћењем правописних речника у оквиру правописних приручника. На основу тога, за потребе анализе издвојено је више префиксоида и сродних страних форманата (*авио-*, *аеро-*, *анти-*, *архи-*, *аудио-*, *ауто-*, *видео-*, *екс-*, *екстра-*, *етно-*, *инфра-*, *квази-*, *контра-*, *макро-*, *макси-*, *мега-*, *микро-*, *мини-*, *пост-*, *псеудо-*, *суб-*, *супер-*, *транс-*, *ултра-*, *фото-*, *хипер-*) у примерима датим у правописним речницима. Уз то, на примерима из новинских текстова биће показано и која огрешења су фреквентна у пракси, настала често под утицајем графије у енглеском језику (нпр. у употреби префиксоида *пост-* и *екс-*).

2. Терминологија

1. Питање назива за творбене морфеме страног порекла овде је решено употребом назива који је коришћен у последњем Матичином правопису (у оба издања – 1993. и 2010). Дилема да ли су то страни префикси, префиксоиди или везане морфеме страног порекла овде није била у првом плану и као задатак ставља се пред морфологе. Овим питањем бавили су се многи и оно је разматрано и у граматичкој и у правописној литератури. Већина радова бави се и начином писања ових форманата, али је терминологија неуједначена². Може се рећи да се поред назива *префиксоид* (у радовима: Клајн 1978; Поповић 1994; Радовић Тешић 2009; у граматицама Станојчић/Поповић 2008; Пипер/Клајн 2013), појављују још и *предметак* (Рогић 1961/62; Пешикан 1994³), *терминоелемент* (Михаиловић 1985 за *видео-*) итд. Иван Клајн прави разлику између префикса, који „имају уопштено, више релационо него лексичко значење”, и префиксоида⁴, који „задржавају значење целих

² У хрватској литератури префиксоиде и суфиксоиде називају још и *адјективни морфеме*, *аглутинативни елементи*, *аналитички адјективи*, *квазипрефикси*, *лексикоморфеме*, *полипрефикси*, *препозитивни блокови* итд. (Хорват/Штебић Голуб 2010: 1).

³ Пешикан користи и назив *префикс* (1994: 270).

⁴ „Понекад је врло тешко одредити да ли је нека јединица префикс или префиксоид, суфикс или суфиксоид” (Тафра/Кошутар 2009: 99).

речи” (Клајн 1978: 188; 2002: 144), на шта указује и Марко Поповић (1994: 280). За Мирослава Николића први део сложеница/полусложеница типа *аутомеханичар* јесу префиксоиди и он их доводи у везу са сложеницама типа *Беобанка* и сл. (Николић 1995–1996: 85). Владан Јовановић на материјалу Речника САНУ те творбене елементе (као што су *аеро-*, *анти*, *квази-* и сл.) такође назива префиксоидима и истиче њихово лексичко а не творбено значење „какво имају суфикси и префикси” (Јовановић 2008: 47). Б. Ћорић се такође бави овим формантима, па их назива *препозитивне индеклинабилне компоненте страног порекла* (2008: 121).

2. Када су у питању анализирани правописи, преовлађује назив префиксоид.

3. Анализа

1. Прво ћемо представити заступљеност префиксоида у анализираним правописним речницима почев од првог Матичиног приручника јер у Белићевом правопису из 1923. налазимо само *архи-* (Белић 1923: 158), а у издању из 1952. год. *ауто-* (у значењу „само”, Белић 1952: 132). Одабир префиксоида вршили смо по П2010 јер је то актуелан нормативни приручник.

Табела 1: *Заступљеност префиксоида и сродних страних форманата*

Префиксоиди и сродни страни форманти П2010	Правописни приручници				
	МП60	МП93	Дешић 2015	Симић и др. 1993	Симић 2016
авио-	+	+	+	+	+
аеро-	+	+	+	+	+
анти-*	+	+	+	+	+
архи-*	+	+	+	+	–
аудио-	–	–	+	–	–
ауто-	+	+	+	+	+
видео-	–	+	+	+	–
екс-*	+	+	+	+	+
екстра-*	+	+	+	+	+
етно-	+	+	+	+	–
инфра-*	–	+	+	–	+
квази-*	–	–	+	–	–

контра-*	+	+	+	+	+
макро-	-	+	+	+	+
макси-	-	-	-	-	-
мега-	+	+	+	+	-
микро-	+	+	+	+	+
мини-*	+	+	+	+	+
пост-*	+	+	+	+	+
псеудо-*	+	+	+	+	-
суб-*	+	+	+	+	+
супер-*	+	+	+	+	+
транс-*	+	+	+	+	+
ултра-*	+	+	+	+	+
фото-	+	+	+	+	+
хипер-*	+	+	+	+	+

* Форманти са овом ознаком сврстани су у литератури у префиксе (нпр. Бабић 2002⁵; Клајн 2002; Ломпар 2015).

2. У представљању префиксоида и сродних страних форманата аутори правописних речника имају два приступа. Матичини правописи, већ од приручника из 1960. године, ове форманте издвајају као посебне одреднице⁶ (нпр. **авио-**: *авио-гума*, *авио-гориво*, *авио-карта* итд., П2010: 254). Други начин представљања налазимо нпр. код Симића (2016). У овом приручнику речи с овим формантима су посебне одреднице са квалификаторима попут *акц. преф.*; *факулт. слож.*; *удв.* (нпр. *супер-медији*, *акц. преф.*; *суперрèвизија* (или *супер-рèвизија* и *супер рèвизија*) *факулт. слож.* 222 (исп. 218); *удв.* 219; Симић 2016: 235).

3. У табели која следи дат је преглед решења у вези са писањем префиксоида и сродних страних форманата.

⁵ Тако су нпр. везане основе *агро-*, *хидро-*, *макро-*, *микро-*, јер значе 'земљо-', 'вода-', 'велико', *мал(ен)о*', а префикси *анти-*, *архи-*, *интер-*, *супер-*, *ултра-*, јер значе *против*, *изнад*, *над-*, *међу-*, *нај-*, *преко* (Бабић 2002: 37). „Префиксоиди се не могу јављати самостално, а најчешће имају два слога (*макро-*, *гео-*, *етно-*, *микро-*, *фото-*) и завршавају се на *о*” (Ломпар 2015: 15). „Може се стога закључити да је финално *о* једно од типичних обележја префиксоида. То још не значи да ћемо облицима *мега-*, *екстра-*, *теле-*, *мулти-*, *поли-*, *уни-*, *квази-*, *мини-*, *макси-*, *аку-* (у *акунуктура* и *акупресура*) унапред порећи статус префиксоида само због завршног вокала” (Клајн 2002: 147).

⁶ Наглашене масним словима (болдом).

Табела 2: Преглед решења у анализираним правописним приручницима

Префиксоиди и сродни страни форманти	Правописни приручници					
	С – сложеница; П – полусложеница; ДР – две речи; ДУБ – дублет; ТРИП – триплет					
	МП60	МП93	П2010	Дешић 2015	Симић и др. 1993	Симић 2016
авио-	П	П/С	П	П/С	П	П
аеро-	С	С/П	С/П	П/С	П/С	П/С
анти-*	С	С	С	С	С	С/П
архи-*	С	С	С	С	С	/
аудио-	/	/	П	С/П	/	/
ауто-	С/П	С/П	П/С	П/С	П	П/С
видео-	/	С/П/ ДР	П/С	П/С	П/С	/
екс-*	С	С	С	С	П	П
екстра-*	С	С/ДР	С/ДР	С	С/ДР	П
етно-	С	С	С/П	С	С	/
инфра-*	/	С	С	С	/	П
квази-*	/	/	С	С	/	/
контра-*	С	С	С	С	П	П
макро-	/	С	С	С	С/П	С/П
макси-	/	/	П	/	/	/
мега-	С	С	С	С	С	/
микро-	С	С	С	С	П/С	С/П/ ДУБ
мини-*	С	П/ДР	С/П	С/П	П/ДУБ	П
пост-*	С	С	С	С	ДУБ/С/П	ДУБ
псеудо-*	С	С	С	С	П	/
суб-*	С	С	С	С	С/ДУБ	ДУБ
супер-*	С	С	С/ДР	С	С/ДУБ	С/ ТРИП
транс-*	С	С	С	С	С	С

ултра-*	С	С	С	С	П	П
фото-	С/П	С/П	С/П	С/П	П/С	П/С
хипер-*	С	С	С	С	С	ДУБ

4. Од одабраних префиксоида, само је решење предвиђено за писање префиксоида *транс-* уједначено у свим консултованим приручницима, и то као први део сложеница. Као посебне речи са прилошким или придевским значењем, употребљавају се пре свега префиксоиди *екстра-* (у значењу „сјајно”) и *супер-* (у значењу „одлично, сјајно”) – дакле са синонимним значењем у жаргонској употреби.

5. Видимо да је највише сложеница, што се уклапа у Бабићеву констатацију: „творенице с основама као што су *аеро-*, *ауто-*, *фото-*, *кино-*, *радио-* и сл. често су се сматрале полусложеницама и тако се писале, али да има много разлога да се сматрају и чистим сложеницама” (Бабић 2002: 47)⁷.

6. Од понуђених критеријума, у Матичиним правописима истиче се разлика у писању префиксоида *ауто-* и *фото-* у односу на скраћене појмове *аутомобил(ски)* и *фотографски* – када је реч с тим појмом полусложеница (нпр. *ауто-пут*). За Симића (2016) критеријум је акценат – те ако је префиксоид акценатан, биће први део полусложенице (нпр. *ауто-пџт* насупрот *аутострада*). Од три актуелна нормативна приручника – Матичином, Дешићевом и Симићевом из 2016. год. – прва два су усаглашена, што је и очекивано, јер је М. Дешић један од чланова правописне комисије која је радила на Матичином правопису, док су решења у Симићевом правопису наглашено слободна, па су често могући и дублети.

7. Неусклађеност између приручника и спољни утицаји довели су до различитих решења у пракси. Актуелно стање репрезентовано је примерима из електронских медија.

7.1. псеудо

– сложеница

Псеудодокументаристичку форму Рауове представе можемо тумачити и као одраз њеног садржаја, (само)критичности према (псеудо)бризи Европљана за покоље у неевропским земљама (Политика, 30. 9.2016, е-издање).

– полусложеница

Разговетно је изграђена једна псеудо-историјска, дубоко иронична драма (Политика, 15. 2. 2010, е-издање).

– синтагма

Свакодневно смо бомбардовани псеудо истинама (Политика, 19. 9. 2016, е-издање).

⁷ Сви анализирани префиксоиди у *Хрватском правопису* (Бабић/Могуш 2011) први су део сложеница.

7.2. **квази** (иста агенцијска вест)

– сложеница

Квазидржава Косово главни извор регионалне нестабилности (Данас, 3. 5. 2017, е-издање).

– полусложеница

Русија о Харадинају: Квази-држава је извор проблема (Наслов, Б92, 3. 5. 2017, е-издање).

– синтагма

Ово показује да је квази држава Косово главни извор регионалне нестабилности (Блиц, 3. 5. 2017, е-издање).

7.3. **контра**

– сложеница

Турски контраадмирал затражио азил у САД (Политика, 10. 8. 2016, е-издање).

– полусложеница

Турски контра-адмирал наводно затражио азил у САД (Ало, 10. 6. 2016, е-издање).

– синтагма

Контра адмирал Валериј Куликов требало [би] да преузме оперативну команду (В. новости, 4. 9. 2013, е-издање).

8. Стање у писаној пракси може се повезати и са утицајима страних језика, пре свега енглеског. Тако није страно да се префиксоиди пишу у оригиналној графици⁸:

Сви су се ех-напредњаци /.../ преселили у нашу кафану (Пекић 1990: 319). Ех-радикали се баве њима (Данас, 7. 4. 2016, е-издање).

9. Други пример представља реч „post-truth”, коју су састављачи *Оксфордског речника* изабрали за реч 2016. године, а ту вест пренели наши медији преводећи је као „пост-истину” (Блиц, 16. 11. 2016, е-издање).

10. Процес стандардизације ометају случајеви осамостаљивања префиксоида – налазимо их у прилошком и придевском значењу, што правописни речници бележе, али не доследно, јер је реч о супстандардној лексици (за примере употребе речи/префиксоида *супер* в. Видојковић 2014). Поред овог примера, у жаргону честа је синонимна употреба префиксоида *екстра-*, *мега-*, *макси-* и *ултра-* у значењу „изузетно, сјајно” (в. Герзић 2012). Коначно ту је и префиксоид *екс-* у значењу „бивши, -а, -е” – нпр. *Он је Иванов екс* (нпр. бивши супруг).

11. Посебан део анализе посвећен је врстама речи. Наиме, међу примерима у правописним речницима највише је именица, што је и очекивано, јер

⁸ Наведени примери су из латиничних текстова. На основу изостанка ћириличних примера са латиничним префиксоидима можемо с резервом закључити да су они у пракси готово и немогући.

је то и најбројнија врста, а и у грађењу речи, поготово страним формантима, именице су преовлађујућа врста. Међутим, у случајевима са двоструким решењима, попут префиксоида *ауто-*, неопходно је међу примере уврстити и друге речи којима су именице у ствари творбена основа. Ипак, ниједан приручник од анализираних у правописним речницима не даје управо такве примере, а само у речнику Дешићевог приручника налазимо придев *аутосаобраћајни* као изведеницу, али без именичког еквивалента (*аутосаобраћај*). Ситуација је нешто боља у случају префиксоида *фото-*, али само донекле, јер само П60 у речнику даје примере попут *фџто-монтџа: фото-монтџни; фџто-репџртџр: фото-репџртџрски; фџтџтерџпија: фџтџтерџпијски; фџтохџмија: фџтохџмијски*. Ни глаголи, као секундарне творенице, нису заступљени у правописним речницима, па тако на пример у П2010 изостаје у пракси веома чест глагол *фотокопирати*, од којег је изведена опет веома фреквентна глаголска именица *фотокопирање*.

12. За анализу смо одабрали префиксоид *ауто-*, заступљен у свим правописним речницима⁹.

Табела 3: Префиксоид *ауто-* у правописним приручницима

Правописни приручници	Префиксоид <i>ауто-</i>		
	полусложеница	сложеница	
	2) скр. од „аутомобил”	1) „само”	2) скр. од „аутомобил”
МП60	ауто-дрезина, ауто-електичџр, ауто-камера, ауто-клуб, ауто-ковџч, ауто-кџлар, ауто-колџна, ауто-лимџр, ауто-мехџничџр, ауто-пут, ауто-стајџалиште, ауто-стџп, ауто-страда, ауто-тапџтџр, ауто-упрџвљџч, ауто-цџста, ауто-шџфџр	аутобиоџграф, аутобиоџграфија, аутобиоџграфџјски, аутобиоџграфски, аутоџџн, аутоџбл, аутоџграм, аутоџграф, аутоџграфија, аутоџдиктџт, аутоџдиџдиктџчки, аутоинџдукџија, аутоџкеџфџлан, аутоџкеџфџлнџст, аутоџкрат(а), аутоџкратија, аутоџкратски, аутоџкритика, аутоџкритичџр, аутоџкритичџзам, аутоџкритичџан, аутоџкритичџчки, аутоџкритичност, аутоџматиџчан, аутоџмџтски, аутоџнџман, аутоџномџстичџчки, аутоџномија, аутоџномџст(а), аутоџскоп, аутоџскопџија, аутоџсугџстија, аутоџхипнџза, аутоџхџрман, аутоџхџтџн, аутоџхџнџност	аутоџбус, аутоџдрџм, аутоџкар, аутоџпластика

⁹ Због малог броја примера, и то свих са значењем „само” (*аутоџграф, аутоџдиџдиктџчки, аутоџномија*), Белићев правопис (изд. 1952) није увршћен у табелу.

МП93	ауто-гума, ауто-купон, ауто-камп, ауто-кућа, ауто-опрема, ауто-пијаца, ауто-трговац, ауто-превоз, ауто-превозник, ауто-рели, ауто-салон, ауто-такмичење, ауто-мото друштво, ауто-мото клуб, ауто-мото трке/ауто и мото трке		аутобиографија, аутокоментар, аутопортрет, аутосугестија, аутократ(а), аутокефалан, -лна	аутодром, аутопут, аутострада, аутоелектричар, аутолакирер, аутолимар, аутомеханичар
Симић и др. 1993	1) „само”	2) скр. од „аутомобил”	аутократија, аутоматизација, аутономија	
	ауто-биограф, ауто-биографија, ауто-гол, ауто-контрола, ауто-критика	ауто-гаража, ауто-колона, ауто-команда, ауто-лакирер, ауто-мото, ауто-промет, ауто-пут, ауто-стоперка, ауто-страда, ауто-такси, ауто-трка, ауто-школа		
МП2010	ауто-електричар, ауто-лакирер, ауто-лимар, ауто-тапетар, ауто-гума, ауто-купон, ауто-кућа, ауто-салон, ауто-парк, ауто-цистерна, ауто-опрема, ауто-пијаца, ауто-трговац, ауто-дилер, ауто-превоз, ауто-превозник, ауто-такси, ауто-транспорт, ауто-пут, ауто-цеста, ауто-рели, ауто-такмичење, ауто-трка, ауто-спорт, ауто-стоп, ауто-стопер, ауто-мафија, ауто-бомба, ауто и мото трке, ауто-мото савез, ауто-стоперка		аутобиографија, аутобиографски, аутогол, аутограф, аутокефалност, аутокоментар, аутокритичан, аутопилот, аутопортрет, аутореферат, аутоопсервација, аутосугестија, аутохипноза, аутоцензура аутобиограф, аутокефалан, аутократ(а), аутократија	аутодром, аутострада

Дешић 2015	а̀уто-гу̀ма, а̀уто-дѐлови, а̀уто-м̀то тр̀ке/ а̀уто и м̀то тр̀ке, а̀уто-инд̀устрија, а̀уто-лакíреp, а̀уто-мехáничáр, а̀уто-пи́јаца, а̀уто-п̀рево́з-ни́к, а̀уто-пу́т, а̀уто-стòпeр, а̀уто-та̀блица, а̀уто-тр̀ка, а̀уто-шкòла	а̀утобио̀графија, а̀утобио̀-графски́, а̀утогòл, а̀утог̀рам, а̀утоно̀мија, а̀утоно̀мист(а), а̀утопòртрeт, а̀утосу̀гeстија, а̀утоцензу̀ра	а̀уто̀бус, а̀уто̀буски́, а̀уто̀дром, а̀уто̀страда
Симић 2016	а̀уто-пу́т, а̀уто-регу̀латива (неакцентовано), а̀уто-такси, а̀уто-тр̀ка	а̀утогòл, а̀уто̀грам, а̀уто̀граф	а̀уто̀страда

13. Разлика између полусложеница и сложеница успостављена је на основу разлике између значења морфеме *а̀уто-* (1. „само”; 2. „скр. од аутомобил”), али недоследно. На пример, у три речника налазимо сложеницу *а̀уто̀страда* (П2010; Дешић 2015; Симић 2016) у којој је примењено правило спојеног писања суфиксоида *-страда* (као и са суфиксоидом *-дром* у *а̀уто̀дром*) и која представља позајмљеницу из италијанског језика у значењу „а̀уто-пут”.

14. Од наведених сложеница и полусложеница, најфреквентнија у пракси је полусложеница *а̀уто-пут*, са првим делом у значењу „скр. од аутомобил”. За ову твореницу везује се и промена стандарда у односу на П93.

Табела 4: Твореница *а̀уто-пут* у правописним приручницима

Правописни приручници	<i>а̀уто-пут/а̀утопут</i>	
	полусложеница	сложеница
МП60	а̀уто-пут	
МП93		а̀утопут
Симић и др. 1993	а̀уто-пут	
МП2010	а̀уто-пут	
Дешић 2015	а̀уто-пут	
Симић 2016	а̀уто-пу́т	

15. Иако је у правописним речницима полусложенички начин писања овог појма преовлађујући, промена стандарда у пракси није у потпуности прихваћена¹⁰:

Радови на изградњи *а̀утоп̀уте́ва* у Србији полако се приводе крају (Блиц, 5. 8. 2017, 11)¹¹. *А̀утопут* Ниш – Приштина, који се већ назива „*а̀утопут* мира”, боље би повезао регион (В. новости, 15. 3. 2017, е-издање). Румунија и Србија су одлучиле да одустану од пројекта повезивања Темишвара и Београда *а̀утоп̀уте́м* (Политика, 22. 5. 2017, е-издање).

¹⁰ Саобраћајни знаци с овом речју посебна су врста примера.

¹¹ У истом тексту још пет пута само као сложеница.

16. Актуелно решење дато у П2010 подразумева да се као критеријум узима значење форманта, што је примењиво једино у случају префиксоида *ауто-* (а) „само”, б) скраћено од „аутомобил”¹² и *фото-* (а) „светлост”, б) скраћено од „фотографија”). За Р. Симића критеријум је акценат. Наиме, „носе ли префиксоиди посебне акценте, а основе посебне (...), ваља их одвајати цртицом” (Симић 2016: 115). Р. Симић овде прави аналогију са решењима примењеним у полусложеницама типа *индо-европски* које имају два акцента, те је први део полусложенице још уз то и скраћени облик. Оба критеријума научно су утемељена, што је и основа сваког нормирања. Ипак, често се губило из вида, а то је видљиво и у нашој последњој табели, да се промена норме не сме вршити по сваку цену, те да се олако пређе преко праксе која већ познаје једно нормирано решење. Други проблем јесте да правописни речник актуелног Матичиног правописа не нуди акцентоване одреднице. На извесну недоследност норме врло јасно указује М. Николић управо на примеру двају префиксоида *ауто-* и *фото-*, подсећајући да је о томе писао још И. Клајн истичући да у (полу)сложеницама чији је први део *ауто-* „немамо именицу *ауто* (у противном бисмо очекивали и да се може рећи **аутомобил-нут* и сл.) него префиксоид *ауто*” (Клајн 1978: 192).

4. Закључак

1. Иако се нисмо директно бавили питањем терминологије јер се назив за ове творбене елементе у правописним речницима и не помиње, видели смо да је неопходно ускладити називе за префиксе и префиксоиде страног порекла у правописној литератури. Решење *префиксоид* које нуде М. Дешић и Р. Симић прихватљиво је пре свега као решење које и својим називом упућује корисника правописа да је реч о јединственој лексичкој јединици, чиме се и на тај начин доприноси уједначености норме. Добро решење, поготово у оквиру правописне терминологије, било би и оно које нуди М. Радовић Тешић називајући „све оно што има функцију префикса (а то значи и негацију, префиксоиде и сл. елементе који долазе испред лексичке основе, заправо целе речи)” *префиксалним елементима* (Радовић Тешић 2009: 109).

2. Коначно, после анализе могуће је одговорити и на питање систематизације решења у вези са писањем префиксоида и сродних страних форманта. У литератури се констатује (Симић и др. 1998: 83; Симић 2016): „процеси од којих зависи правописна систематика управо су у току, и не дозвољавају да тачно одредимо њихову физиономију и статус. (...) У нашем случају може вредети следеће упутство: да се држимо колико је могуће правила о изговору; иначе префиксоиде да пишемо слободно – састављено и са цртицом” (Симић 2016: 115–116). Ово решење кориснике „ослобађа сваке одговорности” јер су могућа барем два решења (када је реч о форманту *супер*, и три, в. Симић

¹² Овај тип скраћивања није неуобичајен у пракси, нпр. *афро-*, *астро-*, *гастро-*, *инфо-* и сл. (в. Хорват/Штебих Голуб 2010: 5).

2016). То ремети и у пракси устаљена решења са доследном нормом (нпр. *мега-*, *контра-*, *квази-*, *пост-*), јер је неминовна аналогија са решењима која предвиђају слободан (или слободнији) начин писања. Слободнији приступ, односно флексибилнија норма у овом случају није решење и због утицаја стране ортографије (ту мислимо на енглеску). Такође, електронски медији постају све заступљенији, па информације долазе до корисника (читалаца) врло често без лекторских интервенција. Коначно, флексибилност норме која је овде испољена кроз дублетизам често се у пракси манифестује парасистемски у свим правописним правилима, што конкретно значи да се и у погледу осталих правописних правила јавља лажни дублетизам (Зељић 2011).

3. Једно од битнијих питања које смо у раду поставили јесте и избор примера којима илуструјемо неко правописно правило и начин њиховог представљања у правописном речнику. Видели смо да аутори на два начина представљају речи с префиксоидима. Начин који налазимо у Матичиним правописима практичнији је јер се речи групишу око заједничког префиксоида, па је правило о начину писања уочљивије, а самим тим лакше је и уочавање критеријума за нормирање. Дobar је и други начин (нпр. у Симић 2016), јер корисник правописног речника налази конкретну реч (сложеницу или полусложеницу), али је успостављање правила и аналогија отежано. Даље, преовладавање именица је очекивано и оправдано, али изостанак секундарних твореница – придева и глагола – ствара дилеме у пракси које управо правописни речници треба да разреше. Дали смо пример са префиксоидима *ауто-* и *фото-* јер је управо ту значењски критеријум био примаран да се направи разлика између сложеница и полусложеница, па је било неопходно истаћи и додатне критеријуме који се користе у нормирању приликом грађења секундарних твореница типа *фотокопирати*, *фотокопирање* и сл., што би, у конкретном случају, подразумевало да поред одреднице у загради стоји нпр. „изведеница од...”, „изведено од...” „према...”¹³, што би кориснику омогућило да аналогијом успостави системска решења и у другим случајевима. На крају, бројем примера се нисмо бавили, јер смо анализирали приручнике из различитог времена, па су и различити примери били (или јесу) актуелни.

4. Да закључимо, решење које не прави значењску разлику и подразумева добијање сложеница слагањем са страним формантом (префиксоидом) било би, са становишта праксе, најекономичније и не би реметило досадашњи правописни (али и речнички) узус (в. Пешикан 1994). Такође, на тај начин искључили бисмо могуће дилеме, које, очекивано, воде ка стварању паралелних, ненормираних решења, често под утицајем стране графије.

ИЗВОРИ

Видојковић 2014: Марко Видојковић, *Уредник*, Београд: Лагуна.

¹³ У П93 нпр. *краљичин* (према краљица), в. П93: 397, исто П2010: 351.

Пекић 1990: Борислав Пекић, *Године које су појели скакавци*, 3. књига, Београд: БИГЗ – Јединство.

Ало

10. 8. 2016, е-издање

<http://www.alo.rs/vesti/svet/turski-admiral-trazi-azil-u-sad/65183/vest>,

посећено 28. 9. 2017.

Б92

3. 5. 2017, е-издање

https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=05&dd=03&nav_category=11&nav_id=1256537,

посећено 28. 9. 2017.

Блиц

16. 11. 2016, е-издање

<http://www.blic.rs/kultura/vesti/post-istina-rec-2016-godine-po-oxfordskom-recniku/105lm6h>, посећено 6. 9. 2017.

3. 5. 2017, е-издање

<http://www.blic.rs/vesti/politika/ostra-poruka-rusije-ministarstvo-spoljnih-poslova-osudilo-agresivne-izjave-haradinaja/tw3gbnj>, посећено 17. 8. 2017.

5. 8. 2017, 11 (штампано издање)

16. 9. 2017, е-издање

Вечерње новости

15. 3. 2017, е-издање

<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/ekonomija/aktuelno.239.html:655118-Mihajlovic-Autoput-do-Pristine-za-vecu-stabilnost>, посећено 27. 9. 2017.

Данас

7. 4. 2016, е-издање

http://www.danas.rs/danasrs/politika/djb_.56.html?news_id=318634, посећено 6. 9. 2017.

Политика

15. 2. 2010, е-издање

<http://www.politika.rs/sr/clanak/123841/Kultura/Rasecanje-nacionalnih-mitova>, посећено 16. 3. 2017.

19. 9. 2016, е-издање

<http://www.politika.rs/sr/clanak/363804/Sta-se-krije-iza-lazi>, посећено 16. 3. 2107.

30. 9. 2016, е-издање

<http://www.politika.rs/scc/clanak/364551/Licemerje-zapadnog-sveta>, посећено 16.3. 2017. 22. 5. 2017, е-издање

<http://www.politika.rs/scc/clanak/381163/Srbija-odustala-od-autoputa-Beograd-Temisvar>, посећено 22. 9. 2017.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић/Могуш 2011:** S. Babić, M. Moguš, *Hrvatski pravopis*, Zagreb: Školska knjiga.
- Белић 1923:** А. Белић, *Правопис српскохрватског књижевног језика*, Београд: Издавачка књижарница Геце Кона.
- Белић 1952:** А. Белић, *Правопис српскохрватског књижевног језика*, Београд: Просвета.
- Герзић 2012:** Б. Герзић, *Речник српског жаргона*, Београд: СА.
- Дешић 2015:** М. Дешић, *Правопис српског језика, школско издање*, Београд: Klett.
- Зељић 2011:** Г. Зељић, Дублетна решења у Правопису српског језика, *Иновације у настави*, XXVI/2, 64–70.
- Јовановић 2008:** В. Јовановић, О неким поступцима лексикографске обраде твореница, *Наш језик*, XXXIX/1–4, 43–52.
- Клајн 1978:** И. Клајн, О префиксоидима у српскохрватском језику, *Наш језик*, XXII/5, 187–198.
- Клајн 2003:** И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику*, књ. 1 и 2, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ломпар 2012:** В. Ломпар, *Грамматика, уџбеник за први разред гимназија и средњих стручних школа*, Београд: Klett.
- Ломпар 2015:** В. Ломпар, *Грамматика, уџбеник за трећи разред гимназија и средњих стручних школа*, Београд: Klett.
- Михајловић 1985:** Ј. Михајловић, Термин *видео*, *Наш језик*, XXVI/4–5, 241–252.
- Николић 1995–1996:** М. Николић, Један експанзивни тип именичких сложености (Беобанка и сл.), *Наш језик*, XXX/1–5, 82–95.
- Пешикан 1994:** М. Пешикан, Поређење понуђених правописних правила, *Наш језик*, XXIX/5, 259–278.
- П93:** М. Пешикан, Ј. Јерковић, М. Пижурица, *Правопис српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- П2010:** М. Пешикан, Ј. Јерковић, М. Пижурица, *Правопис српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Пипер/Клајн 2013:** П. Пипер, И. Клајн, *Нормативна граматика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Поповић 1994:** М. Поповић, Ка могућој класификацији страних речи с најучесталијим префиксима грчког и латинског порекла, *Наш језик*, XXIX/5, 279–300.
- П60:** *Правопис српскохрватског књижевног језика*, Нови Сад, Загреб: Матица српска, Матица хрватска, 1960.
- Радовић Тешић 2009:** М. Радовић-Тешић, *С речима и речником*, Београд: Учитељски факултет.
- Рогич 1961/62:** Р. Rogić, Функција предметка у стварању нових riječi и значења, *Jezik*, IX, 106–111.
- Симић и др. 1993:** Р. Симић, Ж. Станојчић, Б. Остојић, Б. Ђорић, М. Ковачевић, *Правопис српског језика са речником*, Београд, Никшић.

- Симић и др. 1998:** Р. Симић (одг. ур.), *Правописни приручник српскога књижевног језика*, Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика.
- Симић 2016:** Р. Симић, *Српски правопис*, Београд: Јасен.
- Станојчић/Поповић 2008:** Ж. Станојчић, Ј. Поповић, *Грамматика српскога језика*, уџбеник за гимназије и средње школе, Београд: Завод за уџбенике.
- Стевановић 1991:** М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (Грамматички системи и књижевнојезичка норма)*, Београд: Научна књига.
- Тафра/Кошутар 2009:** В. Tafra, Р. Košutar, Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku, *Suvremena lingvistika*, 67, 87–107.
- Хорват/Штебих Голуб 2010:** М. Horvat, В. Štebih Golub, Posljedice internacionalizacije u hrvatskome jeziku, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 36/1, 1–21.
- Ђорић 2008:** Б. Ђорић, *Творба именица у српском језику*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Шипка 2010:** М. Шипка, *Правописни речник српског језика са правописно-граматичким саветником*, Нови Сад: Прометеј.

Goran N. Zeljić

PREFIXOIDS AND FORMANTS OF FOREIGN ORIGIN IN ORTHOGRAPHIC DICTIONARIES OF THE SERBIAN LANGUAGE

Summary

This paper analyzes prefixoids and formants of foreign origin (mostly Greek and Latin) that are included in orthographic dictionaries of the Serbian language starting with Belić's orthography from 1923, through Matica srpska's editions and Dešić's orthography handbook from 2015, to Simić's orthography handbook from 2016. The aim of the paper is to examine the representation of the words with prefixoids and foreign formants in orthographic dictionaries of the Serbian language and establish the principle of their orthographic standardization.

Key words: orthography, orthographic dictionary, prefixoid, compound, semi-compound.